
Оксана ТУР
(Полтава, Україна)

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Аксіологічний підхід як філософсько-педагогічна концепція ставить в основу освітнього процесу систему цінностей, що формують особистість. У контексті педагогічної діяльності, аксіологічний підхід передбачає орієнтацію на такі цінності, як повага до особистості, толерантність, емпатія, відповідальність, співробітництво та інші. Цей підхід дає змогу формувати у студентів – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, не лише знання та вміння, а й систему цінностей, які будуть визначати їхню професійну діяльність. Тому аксіологічний підхід є важливим інструментом для розвитку комунікативної компетентності майбутніх вихователів.

Теоретичною основою аксіологічного підходу виступає аксіологія, поняття якої означає... [грец. *axia* – цінність + *logos* – учення]. Учення про цінності; філософська теорія принципів, що визначають напрями діяльності й мотивацію поведінки людини [1, с. 22]. Основною категорією аксіологічного підходу є цінність – «...важливість, значущість чого-н.» [1, с. 944]. Як визначають Г. Заїченко, І. Зазюн І. Кальний, В. Сагатовський, Ф. Прокофьева та ін. «...цінність (життєвий сенс) є основою вибору суб'єктом цілей, засобів, результатів та умов діяльності, що відповідають на запитання: *заради чого здійснюється дана діяльність?*» [4, с. 426]. Цінності сприяють формуванню психології, ментальності, способу життя людини, допомагають їй управляти, досліджувати нові

горизонти в науці, удосконалюватися – тобто, досягати успіхів у будь-якій сфері діяльності. На думку В. Андрущенка, І. Бойченка, І. Надольного, В. Розумного та інших учених-філософів, до базових, загальнолюдських цінностей, належать цінності добра (блага), свободи, користі, істини, правди, творчості, краси, віри. Вищими цінностями вони називають місткі, емоційно-образні узагальнення провідних соціокультурних орієнтацій, що визначають усі сфери життя людини, а саме: цінності суспільного устрою, спілкування, діяльності, самозбереження, цінності особистих якостей, а також загальнолюдські цінності. Як наголошують зазначені вчені: «Утвердження вищих цілей і цінностей власного життя становить сенс індивідуального існування... Людина без сенсу життя, без вищої цілі є засобом для цілей інших людей... Причетність до вищих цінностей, служіння їм дає змогу людині відчутти цінність свого індивідуального буття» [3, с. 529–530]. Кожна особистість, на переконання Н. Ткачової, повинна мати власну систему ціннісних орієнтирів, у якій оптимально враховувалися б її індивідуальні потреби й інтереси; така система є результатом насамперед її власних внутрішніх зусиль, а через використання аксіологічного підходу необхідно цілеспрямовано впливати на формування індивідуальних цінностей кожної молоді особи так, щоб ці цінності набули соціально значущого характеру [2, с. 57].

Розглядаючи проблему формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти з позиції аксіологічного підходу, висновковуємо, що ціннісною основою її формування має бути усвідомлення студентами-вихователями ціннісно-змістової суті культурної, соціальної, інформаційної, мовної, навчальної компетентностей як структурних складників комунікативної компетентності [4, с. 426].

Окреслимо визначені нами цінності-компетентності й відповідні їм ціннісні орієнтації-спрямування на оволодіння відповідними знаннями, мотивами, уміннями індивідуальними якостями тощо (які також є цінностями), зокрема це: 1) *культурна компетентність-цінність* – ціннісне ставлення до світової і своєї національної культури; готовність, оволодіваючи загальнолюдськими цінностями, мирно співіснувати з представниками інших

народів, виявляти толерантність та повагу до них і до їхніх культурних традицій, мов, звичаїв, віросповідань та ін.; 2) *соціальна компетентність-цінність* – навички аналізувати й оцінювати різноманітні події, факти і вчинки людей з позиції гуманістичних цінностей; досвід і вміння адекватно поводитися в соціумі, приймати на себе відповідальність, брати участь у колективних рішеннях, вирішувати конфлікти без насильства, підтримувати й покращувати демократичні інституції; ціннісне ставлення, до вищих цінностей – суспільного устрою, спілкування, діяльності, самозбереження, загальнолюдських цінностей (добра (блага), свободи, користі, істини, правди, творчості, краси, віри); 3) *інформаційна компетентність-цінність* – вміння своєчасно знаходити необхідну інформацію, адекватно її інтерпретувати, використовувати для обґрунтування своєї позиції й прийняття конкретних рішень у світлі власних ціннісних пріоритетів та ін.; 4) *мовна компетентність-цінність* – вміння ефективно спілкуватися з іншими людьми в усній і письмовій формах, здібності досягати комунікативної мети через встановлення взаєморозуміння і визнання особистісних цінностей учасників спілкування, знання більше однієї мови тощо; 5) *навчальна компетентність-цінність* – готовність і здатність до різнобічного саморозвитку, самоосвіти, самовиховання, бажання і здібності вчитися впродовж усього життя, самостійно здобувати нові знання й реалізувати свій особистісний потенціал [2, с. 189].

Особливу увагу варто звернути на мовну компетентність, змістова суть якої втілює одну з вищих цінностей – *цінність спілкування*. Орієнтація студентів-вихователів на відповідність гуманістичним цінностям спілкування, трансформація їх в особистісні цінності, характеризує рівень культури й етики спілкування і відповідно рівень сформованості їхньої комунікативної компетентності. Домінуючими чинниками формування мовно-комунікативної компетентності є орієнтації-ставлення майбутніх фахівців до цінностей спілкування, а саме: 1) визнання самоцінності людини, повага до її честі й гідності, ступінь визнання якої виражається в ступені *довіри*, яка, зі свого боку, є глибинною цінністю спілкування; 2) визнання *значущості* партнера; 3) усвідомлення цінності принципу

толерантності у спілкуванні; 4) визнання *правдивості* як норми спілкування (що є основою культури і етики спілкування); 5) розуміння цінності моральної *рівності* у спілкуванні; 6) розуміння ціннісного значення *любові*, зумовленої наявністю загальних цілей і цінностей та сумісністю ціннісних орієнтацій (умова за якої навіть невідповідність характерів і невміння спілкуватися не буде перешкодою у спілкуванні); 7) цінності *гуманістичної* (духовної) культури спілкування (на відміну від утилітарних, ділових контактів). Спілкування не можна зводити тільки до передавання інформації, спілкування – це обмін цінностями і досвідом не тільки на свідомому, раціональному, але й на емоційному та інтуїтивному рівнях. Саме на ґрунті ціннісного ставлення до спілкування як вищої цінності, з метою формування високого рівня комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в університеті мають будуватися стосунки між усіма учасниками освітнього процесу. Інтелектуальні, емоційні, вольові, моральні, естетичні якості студента є найважливішими елементами-цінностями у складі комунікативної компетентності майбутнього фахівця; саме вони значною мірою визначають рівень комунікативної компетентності особистості. Однак кожна з цих цінностей буде дійсно значущою лише за наявності чи набуття індивідуального її сенсу для студента. Майбутні фахівці дошкільної освіти матимуть справу з людьми – дітьми, їхніми батьками та родичами, співробітниками, колегами, керівництвом та ін., тому однією з основних для них має стати ціннісна орієнтація на високий рівень моральної культури.

Моральність як ідеал сучасного виховання є однією з вищих цінностей, що спонукає студента здійснювати вибір між добром і злом, істиною і обманом на користь добра, справедливості, взаєморозуміння, безкорисливості, скромності тощо. Основними засобами морального виховання, прищеплення духовних цінностей, вироблення ціннісних орієнтацій на моральну свідомість і поведінку у процесі професійної підготовки і формування КК студентів-вихователів мають бути всі форми організації навчальної діяльності: лекції, семінарські, практичні заняття, факультативи, спецкурси, консультації, науково-дослідницька робота, а також застосування різноманітних активних методів навчання –

ігрові, комп'ютерні, інформаційні технології навчання, круглі столи, тренінги та ін. Успішне накопичення комунікативно-морального досвіду і формування морально-ціннісних орієнтацій можливе на виробничій практиці і в позанавчальній діяльності (дискусійні клуби, студентське самоврядування, студентські газети, благодійні заходи, волонтерський рух тощо).

Одним із основних методів комунікативно-морального виховання студентів є приклад викладача. Він може переконливо вчити, студента гуманістичного ставлення до іншої людини через стан власної душі з ціннісними орієнтирами на добро, повагу, довіру, взаємодопомогу, вимогливість тощо. Провідною ідеєю теоретичної і практичної діяльності у професійній освіті має бути ідея гуманізму, яка визнає найвищою цінністю особистість *людини* – студента, його ціннісний світ, потреби, інтереси, емоційні переживання, життєвий сенс діяльності, його право на свободу, розвиток, самовизначення, і можливість виявляти закладені в ньому здібності.

Отже, аксіологічний підхід є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих комунікативно компетентних фахівців дошкільної освіти, здатних забезпечити всебічний розвиток дітей. Освіта, заснована на аксіологічних засадах, формує у майбутніх вихователів фундамент професійної етики, сприяє розвитку емпатії та розуміння, розвиває комунікативні навички, стимулює професійне зростання, забезпечує якість освітнього процесу, підвищує соціальну значимість професії вихователя, сприяє формуванню громадянської позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2009. 1008 с.
2. Ткачова Н. О. Аксіологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2006. 513 с.
3. Філософія : навч. посібник / за ред. І.Ф. Надольного. Київ : Вікар, 1997. 584 с.
4. Філософія : підручник / за редак. Г.А. Заїченка. Київ : Вища шк., 1995. 455 с.